

REGULACIJSKI ALGORITMI

- delitev glede na energijo, ki jo potrebujejo za delovanje

a) regulatorji brez pomožne energije (samodelujoči);

- izdelujejo se masovno in so poceni
- so zanesljivi in izpolnjujejo varnostne zahteve
- območje signalov je omejeno in neprilagodljivo
- dinamične lastnosti so zelo omejene (proporcionalna karakteristika)
- slabša točnost, posegi v zanko niso možni – ni modularnosti

b) regulatorji s pomožno energijo; za delovanje je potrebna dodatna pomožna energija

- so bolj splošno namenski
- dražji
- območje signalov je prilagodljivo
- dinamične lastnosti so raznovrstne
- omogočajo veliko točnost
- poseg v zanko je možen, zato omogočajo veliko modularnost

- delitev glede na vrsto medija ali uporabljene pomožne energije

- mehanski
- pnevmatski
- hidravlični
- električni

- delitev električnih regulatorjev

- analogni; izvedeni so z električnimi oz. elektronskimi komponentami
- digitalni; izvedeni so s sodobnimi računalniškimi komponentami

- delitev glede na vrsto regulirnega signala

a) **zvezno delujoči regulatorji**; regulirna veličina lahko zavzame poljubno vrednost znotraj regulirnega območja, regulacija je zelo točna; delitev zveznih regulatorjev glede na dinamične značilnosti:

- proporcionalni **P**
- proporcionalno - integrirni **PI**
- proporcionalno - diferencirni **PD**
- proporcionalno - integrirno – diferencirni **PID**

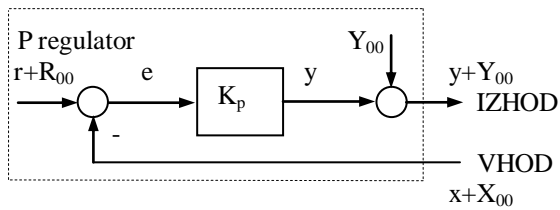
b) **stopenjsko (nezvezno) delujoči regulatorji**; regulirna veličina lahko zavzame samo dve ali tri različne vrednosti

- dvopoložajni **ON – OFF**
- tropoložajni

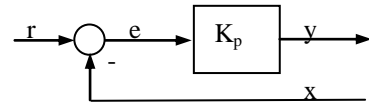
c) **mehki regulatorji (fuzzy)**

Regulator s proporcionalnimi lastnostmi – P regulator

Sistem z absolutnimi veličinami:

Sistem v delovni točki:

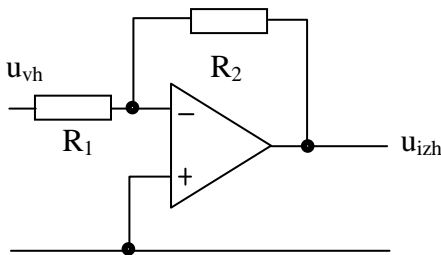
R_{00} – želena vrednost; Y_{00} – delovna vrednost; K_p - ojačanje

$$y(t) = K_p \cdot e(t) = (Y_H / X_R) \cdot e(t)$$

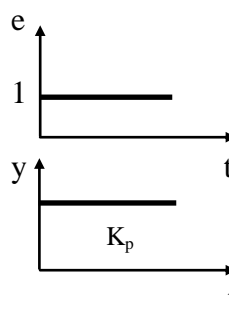
Y_H – največja možna vrednost regulirne veličine, kjer veljajo linearne razmere

X_R – regulacijsko območje regulatorja: P območje

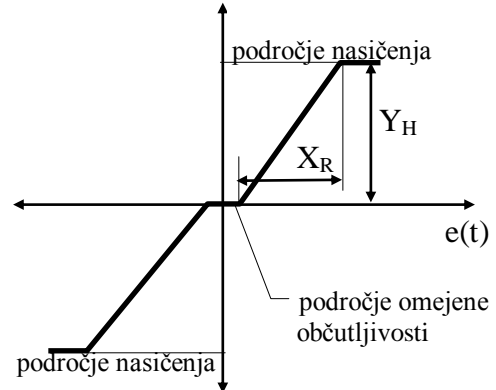
Elektronsko vezje: $K_p = -R_2 / R_1$

Odziv na stopnico:

$y(t)$ **Statična karakteristika:**

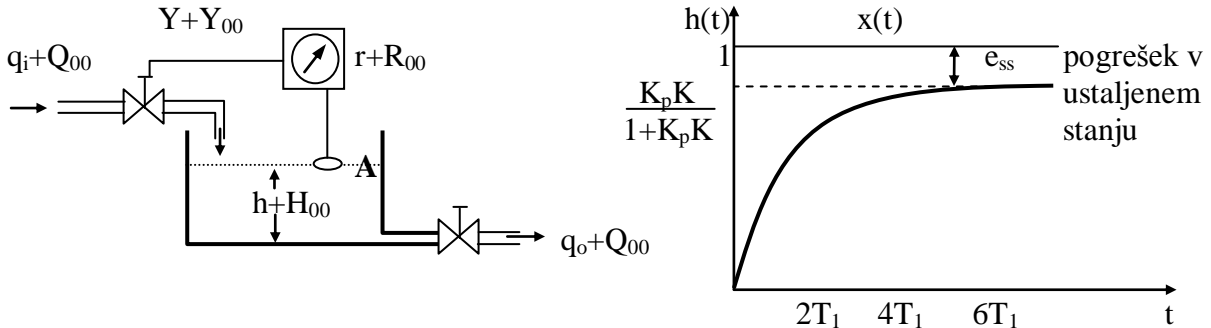
Značilne lastnosti:

- delovanje regulatorja brez zakasnitve
- nastavljanje želene vrednosti, ojačenja K_p in delovne vrednosti regulirne veličine
- proporcionalno območje regulatorja **PB** (proportional band); območje regulirane veličine ali pogreška, ki izkoristi 100% regulirno veličino
- zapis proporcionalnega algoritma:
$$K_p = \frac{y}{e} = \frac{Y_{\max}}{PB} = \frac{100\%}{PB(\%)}; \quad y(t) = \frac{100\%}{PB(\%)} \cdot e(t)$$
- stacionarni pogrešek; ob stopnični spremembi vhodne funkcije je odvisen od ojačenja regulatorja

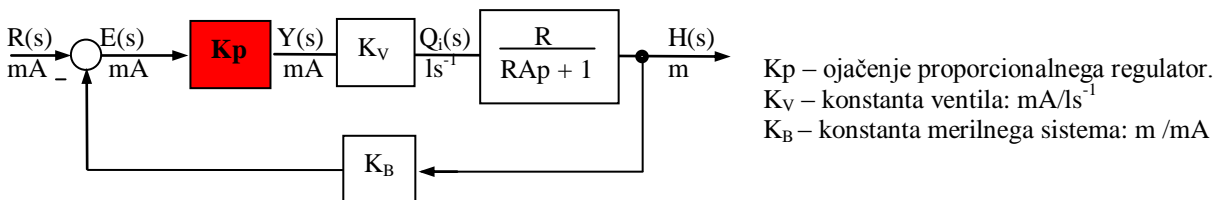
$$e_s = \frac{K_S K_p}{1 + K_S K_p}$$

Proporcionalna regulacija nivoja hidravličnega proporcionalnega sistema 1. reda

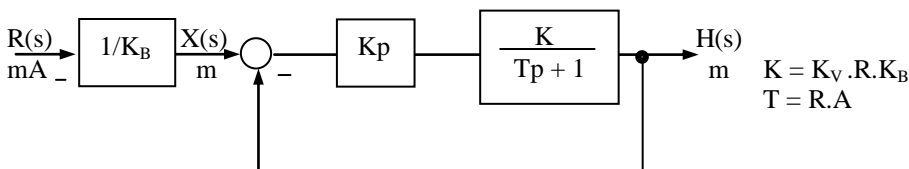
Hidravlični regulacijski sistem:

Blok diagram sistema:

Poenostavljeni blok diagram sistema:

Zveza med želenim nivojem $x(t)$ in regulirano veličino $h(t)$ pri stopničastem poteku spremenljivke $x(t)$:

$$\frac{H(s)}{X(s)} = \frac{K_p K}{sT + 1 + K_p K}; \quad X(s) = \frac{1}{s}; \quad h(t) = \frac{K_p K}{1 + K_p K} \cdot \left(1 - e^{-\frac{t}{T_1}}\right); \quad T_1 = \frac{T}{1 + K_p K}; \quad e_{ss} = \frac{1}{1 + K_p K}$$

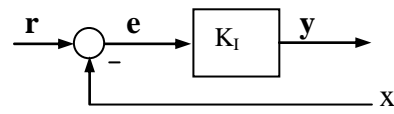
Regulacijski sistem je za faktor e_{ss} zmanjšal časovno konstanto. Pogrešek v ustaljenem stanju:

$$e_{ss} = x_{ss} - h_{ss} = 1 - \frac{K_p K}{1 + K_p K} = \frac{1}{1 + K_p K} = \frac{1}{1 + K_p'}$$

K_p' ... konstanta pozicijskega pogreška

Regulator z integralnimi lastnostmi – I regulator

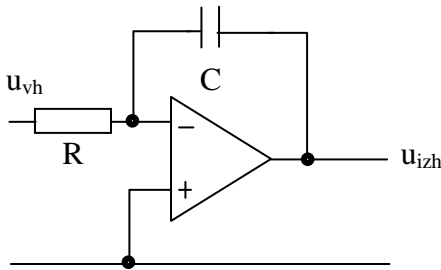
Integrirni regulator je potreben tam, kjer ne želimo pogreška v ustaljenem stanju. Hitrost regulirne veličine je proporcionalna pogrešku e !

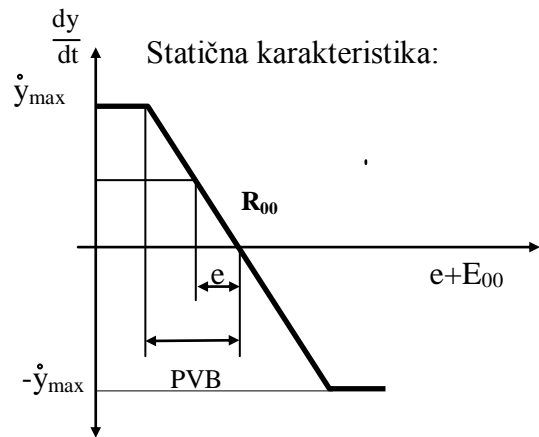
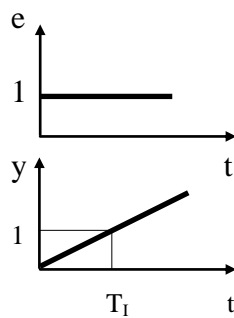
Regulacijski algoritem in prenosna funkcija:

$$y(t) = K_I \int e(t) dt; \quad \frac{dy(t)}{dt} = K_I e(t) = \frac{1}{T_I} e(t); \quad G_R = \frac{Y(s)}{E(s)} = \frac{K_I}{s} = -\frac{1}{sT_I}; \quad T_I = RC; \quad K_I = \frac{1}{T_I}$$

Elektronsko vezje:

Odziv na stopnico

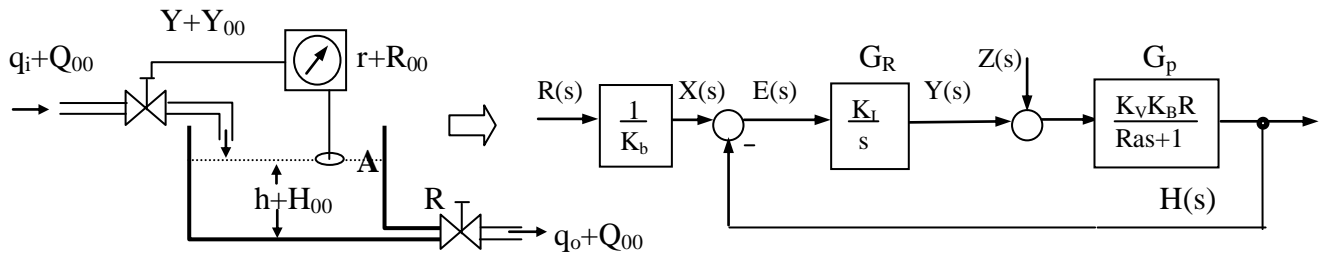
Značilne lastnosti:

- delovanje regulatorja je počasnejše in v določenih primerih lahko odpravi stacionarni pogrešek e_s
- regulirno veličino lahko proizvaja, tudi če je pogrešek enak nič (pretekle vrednosti pogreška so napolnile integrator)
- pogrešek med referenčno in regulirano veličino, ki povzroči maksimalno možno hitrost regulirne veličine, imenujemo proporcionalno hitrostno območje PVB (proportional velocity band)
- PVB skupaj z maksimalno hitrostjo določa strmino statične karakteristike oz. ojačenje regulatorja K_I .

$$K_I = \frac{\dot{y}}{e} = \frac{\dot{y}_{\max}}{PVB}; \quad \dot{y}_{\max} = \frac{y_{\max}}{T_y}; \quad K_I = \frac{y_{\max}}{T_y \cdot PVB}; \quad y(t) = \frac{y_{\max}}{T_y \cdot PVB} \int e(t) dt$$

Primer:

integrirna regulacija nivoja hidravličnega proporcionalnega sistema 1. reda:

K_V – konstanta ventila; povezava med regulirnim signalom (mA) in vhodnim pretokom

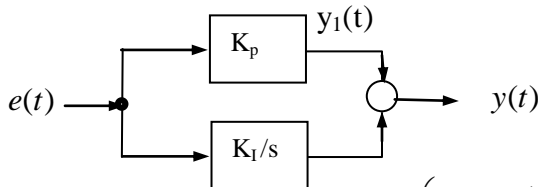
K_B – konstanta merilnega sistema; zveza med regulirano veličino v (m) in (mA)

Pri stopničasti referenci $X(s)=1/s$ je pogrešek v ustaljenem stanju enak nič:

$$\frac{E(s)}{X(s)} = \frac{1}{1 + G_R G_P} = \frac{RAs^2 + s}{RAs^2 + s + K_I K_V R K_B}; \quad e_s = \lim_{s \rightarrow 0} sE(s) = \lim_{s \rightarrow 0} \frac{s(RAs^2 + s)}{RAs^2 + s + K_I K_V R K_B} \frac{1}{s} = 0$$

Proporcionalno – integrirni regulator – PI regulator

P del regulatorja trenutno učinkuje na pogrešek, vendar ne odpravlja pogreška v ustaljenem stanju, I del regulatorja zaradi končne hitrosti učinkuje počasneje, vendar odpravi pogrešek v ustaljenem stanju. PI regulator realiziramo s paralelno kombinacijo P in I regulatorja:

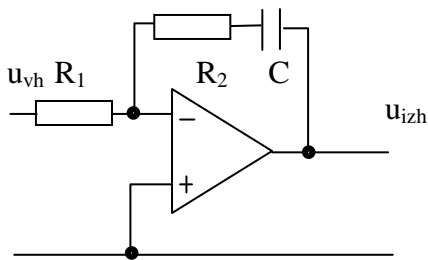
$$y(t) = K_p e(t) + K_I \int e(t) dt = K_p \left(e(t) + \frac{1}{T_I} \int e(t) dt \right); \quad G_R = K_p \left(1 + \frac{1}{sT_I} \right) = K_p \frac{1 + sT_I}{sT_I}$$

$$e(t) = 1 \Rightarrow y(t) = K_p \left(e(t) + \frac{1}{T_I} \int e(t) dt \right) = K_p \left(1 + \frac{1}{T_I} t \right)$$

$$K_p = \frac{y_p}{e}; \quad K_I = \frac{1}{T_I} = \frac{K_p}{T_N}$$

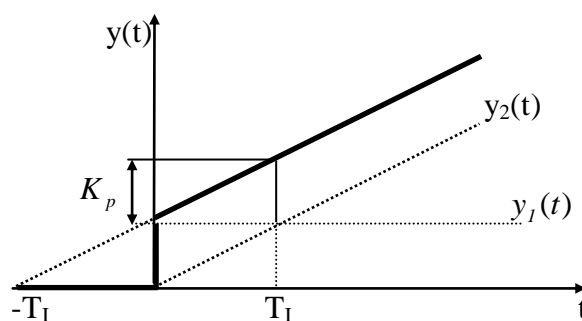
K_p – ojačenje regulatorja (proporcionalnostni faktor); T_I – integrirni čas; T_N – nastavitveni čas

Elektronsko vezje:

$$K_R = R_2 / R_1 \quad T_I = R_2 \cdot C$$

Odziv na stopnico: $e(t) = 1$

Značilne lastnosti:

- v času T_I regulirna veličina podvoji začetno vrednost, ki je določena z ojačenjem K_p
- T_I ... **prenastavitveni čas (reset time);**
- $1/T_I$... **prenastavitvena frekvenca (reset rate)**, ki pove s koliko je treba pomnožiti del regulirne veličine, ki pripada P delu regulatorja, da dobimo vrednost regulirne veličine po 1 časovni enoti
- **integralski pobeg**; pri vseh izvedbah regulatorjev, kjer v paralelni vezavi nastopa integrator, lahko pride do integralskega pobega (v primeru velikih sprememb na vходу, lahko izhod iz integratorja pobegne v področje nasičenja)

Regulatorji z diferencirnim dodatkom – PD regulatorji

PD regulacijski algoritem:

P regulatorju dodamo člen, katerega velikost je proporcionalna odvodu pogoška:

$$y(t) = K_p e(t) + K_D \frac{de(t)}{dt} = K_p e(t) + T_D \frac{de(t)}{dt}; \quad G_R = K_p (1 + T_D s)$$

$$K_p = \frac{y - y_p}{e}; \quad K_D = K_p T_V$$

K_p – ojačenje regulatorja, T_D - diferencirni čas;

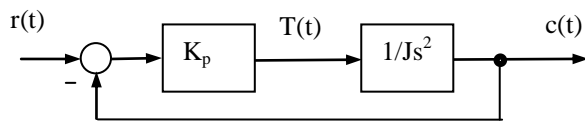
K_D – diferencialni faktor; T_V – diferencialna časovna konstanta

Primer - PD regulacija zasuka rotacijskega mehanskega sistema brez dušenja

Rotacijski mehanski sistem z zanemarljivim dušenjem lahko opišemo z naslednjo diferencialno enačbo:

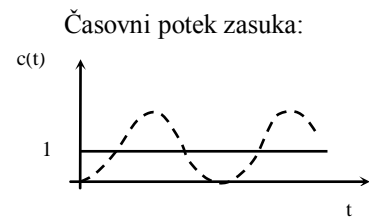
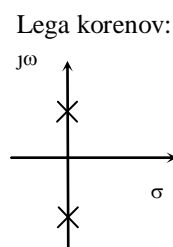
$$J \frac{d^2 c(t)}{dt^2} = T(t) \quad \begin{array}{l} c(t) \dots \text{zasuk sistema} \\ T(t) \dots \text{vzbujalni moment} \\ J \dots \dots \text{vztrajnostni moment bremena} \end{array}$$

Blokovna regulacijska shema regulacije zasuka z uporabo P regulatorja:

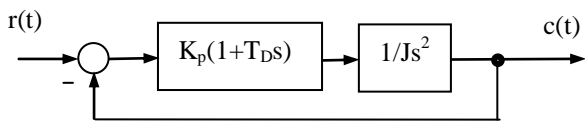

$$\text{PF: } \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{K_p}{Js^2 + K_p}$$

$$\text{KE: } Js^2 + K_p = 0$$

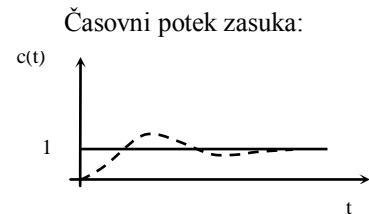
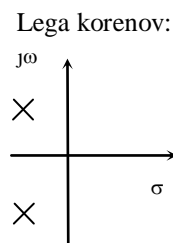

Če dodamo P regulatorju diferencirni del, so razmere s PD regulatorjem naslednje:

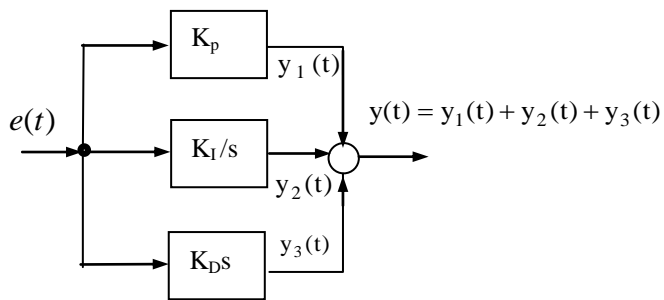
$$\text{PF: } \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{K_p (1 + T_D s)}{Js^2 + K_p T_D s + K_p}$$

$$\text{KE: } Js^2 + K_p T_D s + K_p = 0$$

Zaradi D člena regulatorja se v karakteristični enačbi pojavi dušenje (člen $K_p T_D s$ v karakteristični enačbi). Lega korenov se je premaknila v levo polravnino, odziv sistema postane stabilnejši in dušen.

PID regulacijski algoritem

K_p - ojačenje regulatorja;

T_D - diferencirni čas;

T_I - integrirni čas;

T' - realni diferencirni čas

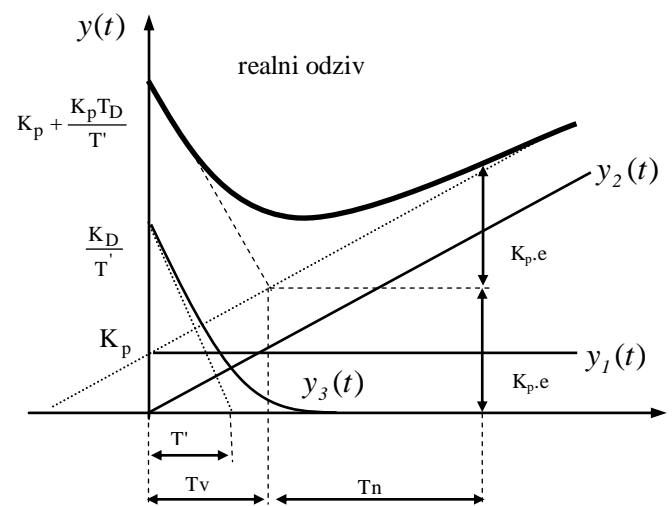
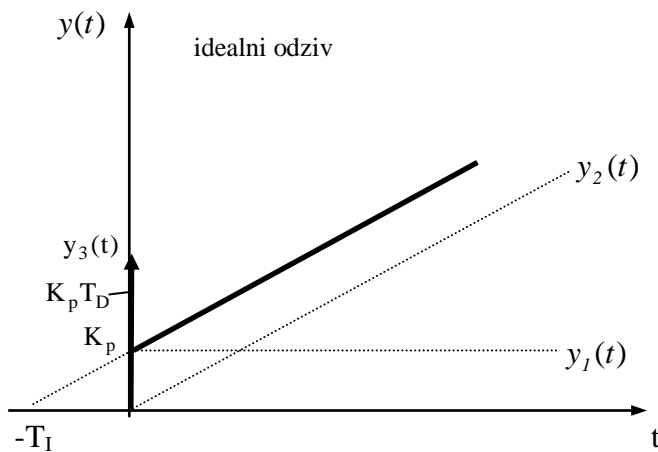
PI regulatorju dodamo člen, katerega velikost je proporcionalna odvodu pogreška:

$$y(t) = K_p e(t) + K_I \int e(t) dt + K_D \frac{de(t)}{dt} = K_p \left(e(t) + \frac{1}{T_I} \int e(t) dt + T_D \frac{de(t)}{dt} \right); \quad G_R(s) = K_p \left(1 + \frac{1}{T_I s} + T_D s \right)$$

$$T_I = \frac{K_p}{K_I}; \quad T_D = \frac{K_D}{K_p}; \quad T' \approx (0.1 - 0.3) T_D$$

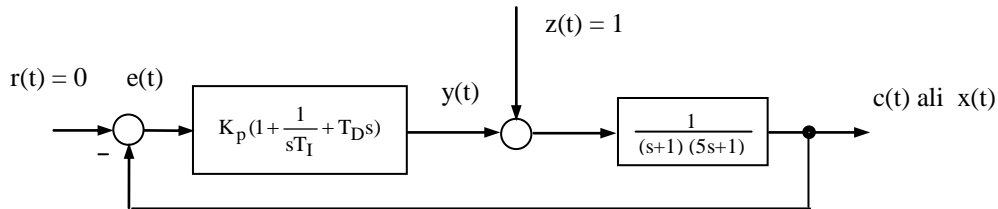
$$G_R(s) = K_p \left(1 + \frac{1}{T_I s} + \frac{T_D s}{T' s + 1} \right); \quad P = K_p; \quad I = \frac{K_p}{T_I P}; \quad D = \frac{K_p T_D P}{T' P + 1}$$

$$K_p = \frac{y_p}{e}, \quad K_I = \frac{K_p}{T_N}; \quad K_D = T_V$$

Primer - PID regulacija sistema 2. reda

Spodnji primer kaže regulacijsko blokovno shemo 2. reda pri stopničasti motnji na regulirnem signalu in pri naslednjih parametrih regulatorja: $K_p = 19$, $T_I = 2$, $T_D = 4/19$

Ker velja $e(t) = -c(t)$, ima P regulator pogrešek v ustaljenem stanju. Z D členom povečamo dušenje, odziv je manj nihajoč, z I členom pa odpravimo pogrešek v ustaljenem stanju. Tako v praksi nastavljamo PID regulatorje.

Odziv regulacijskega sistema pri P, PD in PID regulatorju:

Nastavitvena pravila regulatorjev

Pri nastavljanju regulatorjev uporabljamo pokazatelje kvalitete regulacije: čas vzpona, maksimalni prevzpon in umiritveni čas in hitrost izreguliranja motenj.

1. Metoda Ziegler – Nichols

a) metoda Ziegler – Nichols s pomočjo odziva na stopnico

Regulator	K_p	T_I ali T_n	T_D ali T_v
$\frac{X(s)}{Y(s)} = \frac{K e^{-T_m s}}{T's + 1}$			
P	$\frac{1}{K} \frac{T'}{T_m'}$	∞	0
PI	$\frac{0.9}{K} \frac{T'}{T_m'}$	$3.3 T_m'$	0
PID	$\frac{1.2}{K} \frac{T'}{T_m'}$	$2 T_m'$	$0.5 T_m'$

Prenosna funkcija PID regulatorja:

$$G_R(s) = K_p \left(1 + \frac{1}{T_I s} + T_D s \right) =$$

$$= \frac{1.2}{K} \frac{T'}{T_m'} \left(1 + \frac{1}{2 T_m' s} + 0.5 T_m' s \right) = \frac{0.6}{K} T' \frac{\left(s + \frac{1}{T_m'} \right)^2}{s};$$

PID regulator ima pol v koordinatnem izhodišču in dvojno ničlo pri $s = -1 / T_m'$.

b) metoda Ziegler – Nichols s pomočjo nihajnega preizkusa

Regulator	K_p	T_I ali T_n	T_D ali T_v
P	$0.5 K_{kr}$	∞	0
PD	$0.8 K_{kr}$	--	$0.125 T_{kr}$
PI	$0.45 K_{kr}$	$0.83 T_{kr}$	0
PID	$0.6 K_{kr}$	$0.5 T_{kr}$	$0.125 T_{kr}$

$$G_R(s) = K_p \left(1 + \frac{1}{T_I s} + T_D s \right) =$$

$$= 0.6 K_{kr} \left(1 + \frac{1}{0.5 T_{kr} s} + 0.125 T_{kr} s \right) = 0.075 K_{kr} T_{kr} \frac{\left(s + \frac{4}{T_{kr}} \right)^2}{s}$$

PID regulator ima en pol v koordinatnem izhodišču in dvojno ničlo pri $s = -4 / T_{kr}$.

2. Metoda Chien – Hrones – Reswick

Regulator	Značilni parametri	Aperiodični odziv z najkrajšim umiritvenim časom		Najkrajši umiritveni čas z 20% prevzponom	
		motnja	referenca	motnja	referenca
P	K_p	$\frac{0.3 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.3 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.7 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.7 T_m'}{K T_m'}$
PI	K_p	$\frac{0.6 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.35 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.7 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.7 T_m'}{K T_m'}$
	T_I	$4 T_m'$	$1.2 T_m'$	$2.3 T_m'$	T_m'
PID	K_p	$\frac{0.95 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.6 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{1.3 T_m'}{K T_m'}$	$\frac{0.95 T_m'}{K T_m'}$
	T_I	$2.4 T_m'$	T_m'	$2 T_m'$	$1.35 T_m'$
	T_D	$0.42 T_m'$	$0.5 T_m'$	$0.42 T_m'$	$0.47 T_m'$

Izbira ustreznega regulatorja za določeno progo

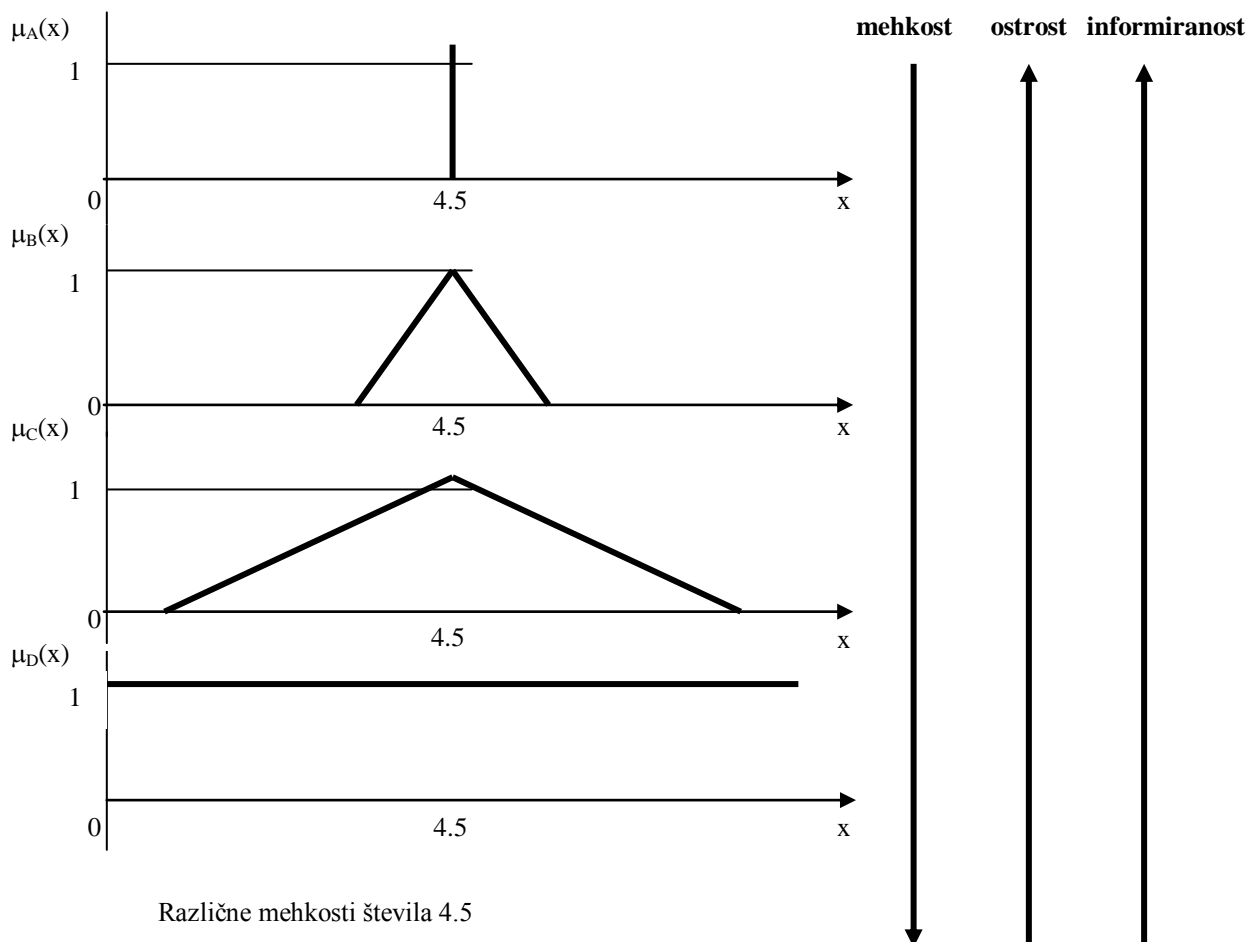
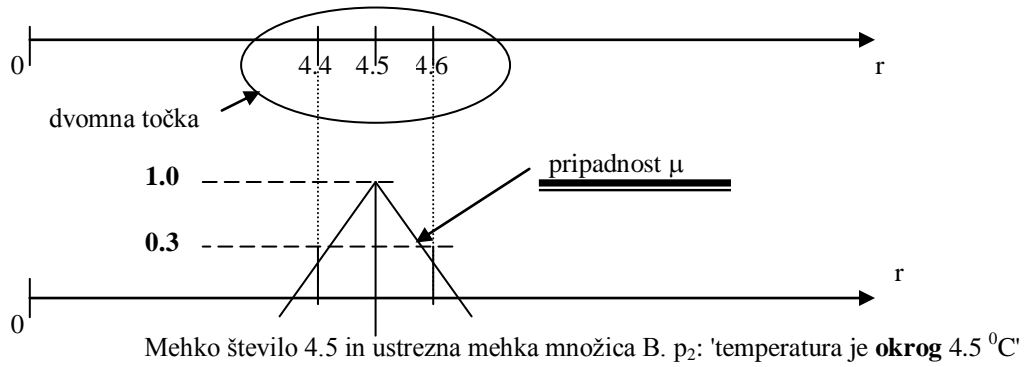
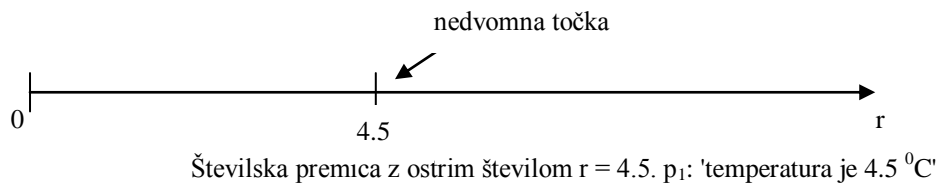
Proga	Regulator			
	P	PI	PD	PID
Sistem s čistim mrtvim časom	neuporabno	referenca + motnja	neuporabno	neuporabno
Sistem 1. reda z mrtvim časom	neuporabno	slabše kot PID	neuporabno	referenca + motnja
Sistem 2. reda z mrtvim časom	neustrezno	slabše kot PID	slabo	referenca + motnja
Sistem 1. reda z majhnim T_m	referenca + motnja	motnje	referenca pri T_m'	motnje pri T_m'
Sistem višjega reda	neustrezno	slabše kot PID	neustrezno	referenca + motnja
Sistem brez izenačenja in T_m'	referenca	motnje (brez T_m')	referenca	motnja

Primernost regulatorjev za dani sistem

Proga	Regulator					
	P	I	PI	PD	PID	ON-OFF
P_0	-	x	xx	-	-	-
$P-T_1$	x	x	x	-	-	x
$P-T_2$	-	-	x	-	xx	x
$P-T_T$	-	x	xx	-	-	-
$P-T_T-T_1 / \tau \gg T_T$	x	-	xx	x	x	x
$/ \tau > T_T$	-	-	x	-	x	-
I_0	x	-	x	-	-	x
$I-T_1$	-	-	x	x	xx	x
$I-T_T$	-	-	-	x	x	-

xx: zelo primeren
 x : primeren
 - : neprimeren

MEHKO VODENJE – FUZZY LOGIKA

OSNOVNI POJMI FUZZY LOGIKE

Fuzzy sets – fuzzy skupine z mehкими prehodi

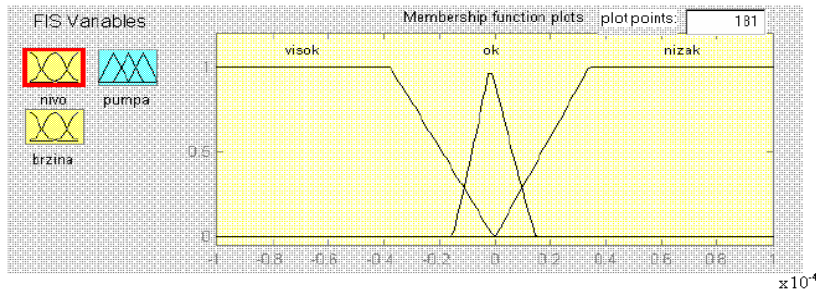
Linguistic variables – spremenljivke

Possibility distributions – porazdelitev možnosti

Fuzzy if-then rules – fuzzy pravila

Membership functions – funkcije pripadnosti (μ): trikotnik, trapez, sinus

Primer spremenljivk črpališča: *nivo*, *hitrost*, *črpalika*

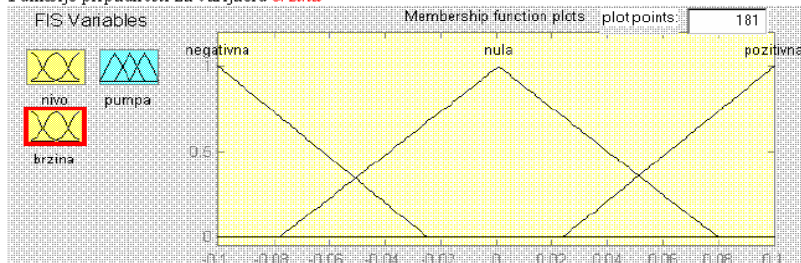

Vrednosti spremenljivk

nivo

- visok
- ok
- nizek

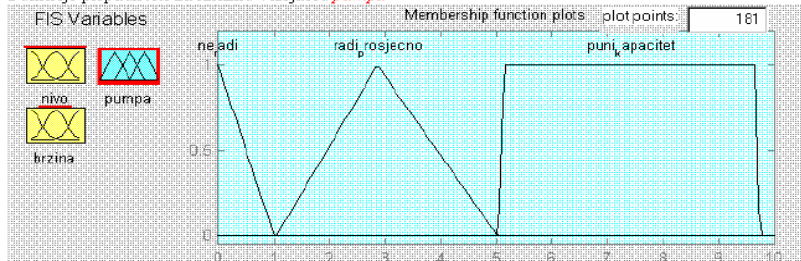
Funkcije pripadnosti za variablu *brzina*

hitrost

- negativna
- nič
- pozitivna

Funkcije pripadnosti za izlazno variablu *pumpa*

črpalika

- ne dela
- povprečno delovanje
- polna kapaciteta

Pravila fuzzy regulatorja:

1. **if** (*nivo* visok) **then** (*črpalika* ne dela)
2. **if** (*nivo* nizek) **then** (*črpalika* polna kapaciteta)
3. **if** (*nivo* ok) **and** (*hitrost* negativna) **then** (*črpalika* povprečno delovanje)
4. **if** (*nivo* ok) **and** (*hitrost* nič) **then** (*črpalika* ne dela)
5. **if** (*nivo* ok) **and** (*hitrost* pozitivna) **then** (*črpalika* ne dela)

Transformacija:

1. **if** (*nivo* visok) **or** ((*nivo* ok) **and** (*hitrost* nič) **or** (*hitrost* pozitivna)) **then** (*črpalika* ne dela)
2. **if** (*nivo* nizek) **then** (*črpalika* polna kapaciteta)
3. **if** (*nivo* ok) **and** (*hitrost* negativna) **then** (*črpalika* povprečno delovanje)

Spremenljivka *hitrost* pove, ali nivo raste ali pada: odvod $d(\textit{nivo})/dt$

POTEK SNOVANJA MEHKEGA REGULATORJA

1. postopek MEHČANJA ali FUZIFIKACIJE vhodnih spremenljivk	(matcing)
2. postopek INFERENCE ali PROCESA ODLOČANJA	(inference)
3. postopek KOMBINACIJE	(combination)
4. postopek OSTRENJA ali DEFUZIFIKACIJE	(defuzzifaction)

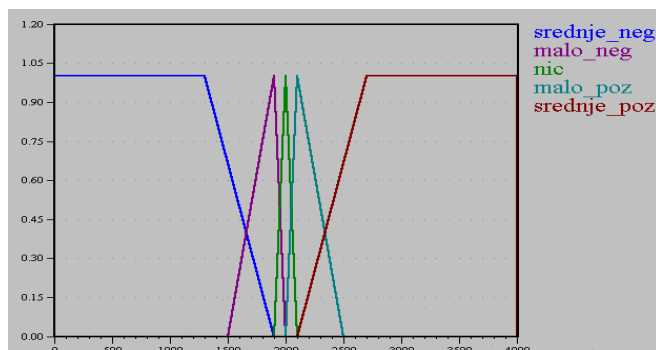
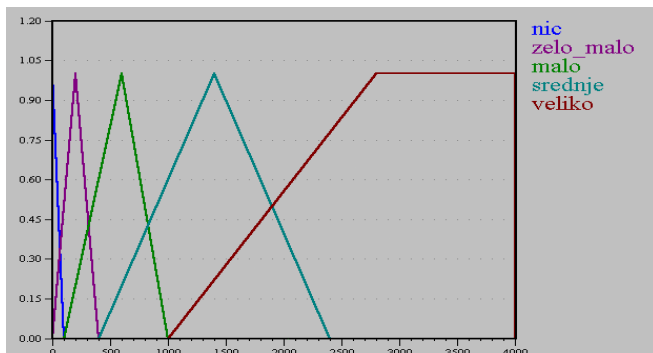
1. MEHČANJE ali FUZIFIKACIJA

- določanje množice vhodnih in izhodnih spremenljivk,
- določanje področja obravnave vhodnih in izhodnih spremenljivk,
- postopek mehčanja vhodnih spremenljivk.

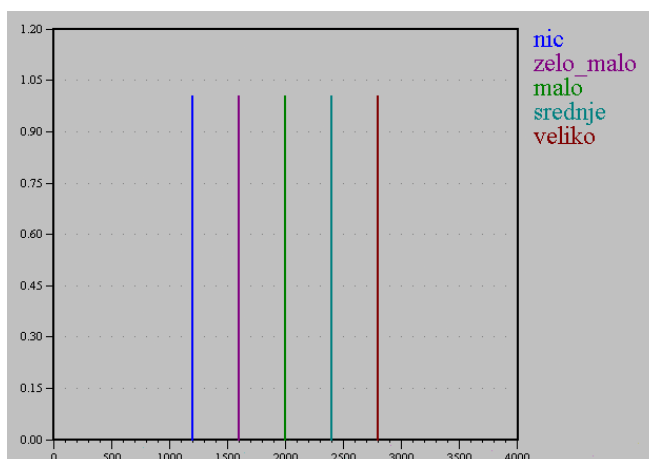
- VHOD: razlika nivojev "e ":
- VHOD: hitrost spreminjanja nivoja "de ":
- IZHOD: izhod iz izvršilnega člana "y ":

PRIPADNOSTNA FUNKCIJA RAZLIKE NIVOJEV E :

PRIP. FUNKC. HITROSTI SPREMINJANJA NIVOJA DE:

PRIPADNOSTNA FUNKCIJA IZHODA IZ REGULATORJA "Y " : (PRIMER OSTRIH IZHODOV)

3. INFERENCA ali PROCES ODLOČANJA

4.

- sestava množice *pravil krmiljenja* in
- *inferenca*

PRAVILA KRMILJENJA

IZHOD (Y)

VHOD (DE): hitrost spreminjanja nivoja

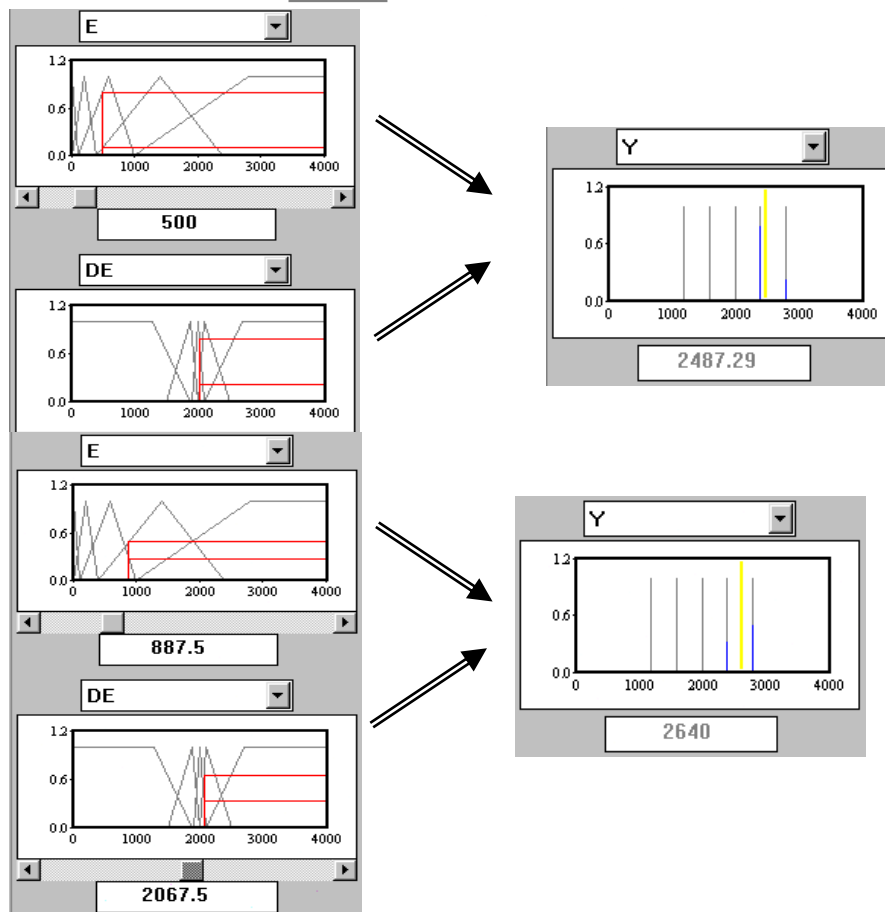
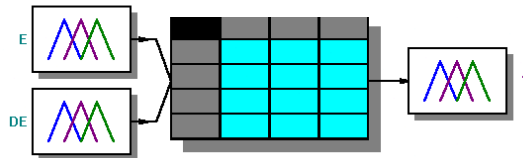
VHOD (E)
razlika
nivojev

Matrix	DE				
	SN	MN	N	MP	SP
N	N	ZM	M	V	V
ZM	N	M	M	V	V
M	N	M	S	V	V
S	ZM	M	S	V	V
V	M	M	S	V	V

nic
zelo_malo
malo
srednje
veliko

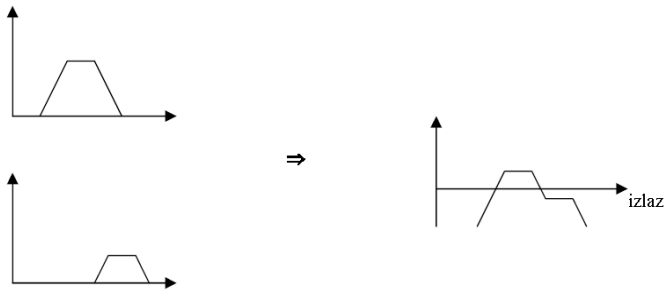
INFERENCA

max-min operator ali max-produkt operator

3. KOMBINIRANJE

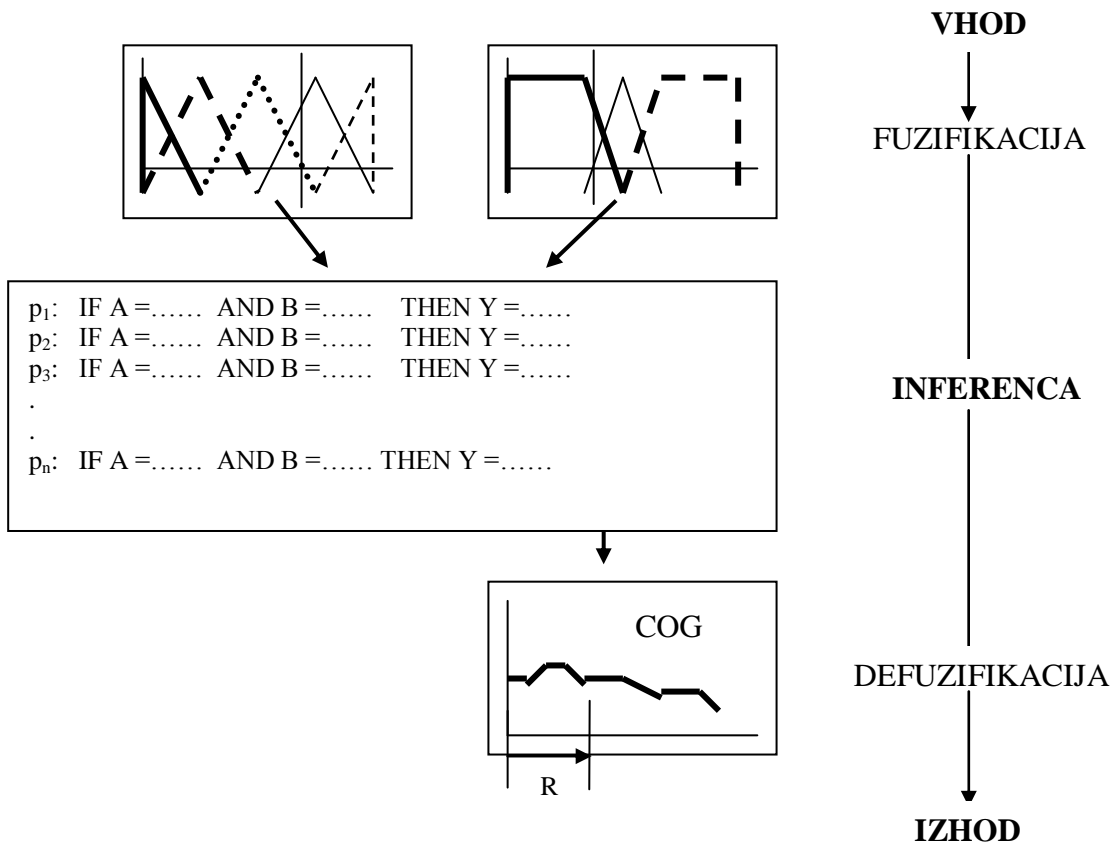
Postopek skombinira vse informacije, dobljene preko fuzzy pravil, v eno

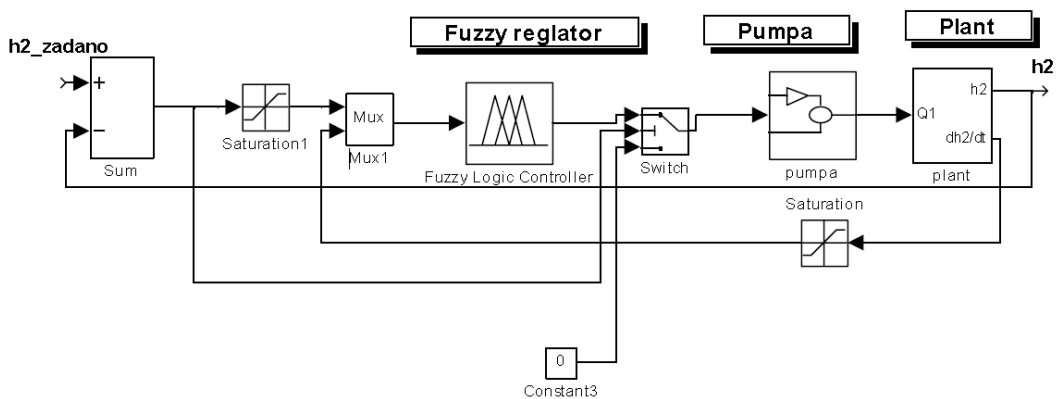
4. OSTRENJE ali DEFUZIFIKACIJA

- *težiščna metoda* (COG center-of-gravity),
- metoda središčnih vsot,
- metoda maksimumov,
- metoda višine, metoda največje površine ...

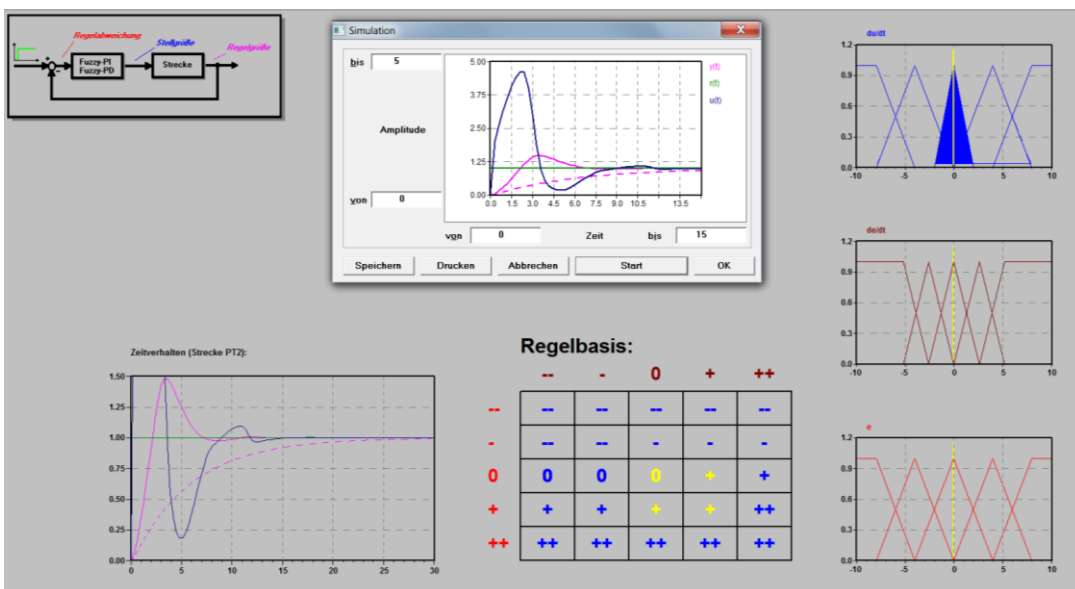
Snovanje mehkega regulatorja z dvema vhodoma, n pravili in enim izhodom:

Simulacija sistema s fuzzy regulatorjem črpališča z dvema posodama

Primer Winfact Fuzzy PI

Primer Winfact Fuzzy PD

